

การพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา เพื่อ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
IDENTITY DEVELOPMENT AND INNOVATIVE DESIGN OF CREATIVE PRODUCTS
FROM WATER HYACINTH BASKETRY TO DEVELOP COMMUNITY PRODUCTS AND
PROMOTE LOCAL WISDOM

ยุวดี พรธาราทพงศ์

Yuvadee Phontharaphong

สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

(Received : February 22, 2024 Revised : March 20, 2024 Accepted : April 4, 2024)

บทคัดย่อ

การพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากจักสานผักตบชวา 2) เพื่อออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา 3) เพื่อสร้างแนวทางการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา วิธีการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการออกแบบโดยรวบรวมเก็บข้อมูลอัตลักษณ์จากจักสานผักตบชวาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านคลองนกกระทุง จำนวน 5 ท่าน และประเมินความพึงพอใจในการออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา สรุปผลการประเมินรูปแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 50 คน รูปแบบที่มีความเหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นต้นแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา คือ รูปแบบที่ 1 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) ลำดับที่ 2 คือ รูปแบบที่ 2 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.59) ลำดับที่ 3 คือ รูปแบบที่ 3 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.26) ภาพรวม ทั้ง 3 รูปแบบ มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52)

แนวคิดการสร้างสรรค์ผลงานรับแรงบันดาลใจในการออกแบบรูปทรงมาจากรูปทรงธรรมชาติ โดยใช้เทคนิคการจักสานลวดลายโมเดิร์นลอฟท์มีความสอดคล้องกับรูปทรงผลิตภัณฑ์แสดงถึงการค้นพบลวดลายที่มีเทคนิคปรับการสานให้เป็นไปตามรูปทรงผลิตภัณฑ์จึงเกิดการแข็งแรง ทนทาน ซึ่งสะท้อนถึงฝีมือช่างสานของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง ลวดลายที่เกิดขึ้นจึงเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ลักษณะการออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เน้นในด้านความงามของรูปทรงเป็นหลักและมีประโยชน์ใช้สอย จึงสามารถเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่ตกแต่งบ้านและเป็นเก้าอี้นั่งพักผ่อนที่มีความแปลกใหม่ โดดเด่น สามารถสร้างแนวทางในการต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆได้ จึงเกิดกระบวนการคิด แก้ไขปัญหาการสร้างสรรค์สร้างเกิดคุณค่าความงามของรูปทรงและองค์ความรู้ใหม่

คำสำคัญ : นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์, จักสานผักตบชวา, อัตลักษณ์

¹ยุวดี พรธาราทพงศ์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, โทร.086 1240 823, e-mail : yuvadee.s@rmutp.ac.th

Abstract

Identity development and innovative design of creative products from water hyacinth basketry to develop community products and promote local wisdom. The objectives are 1) to study the identity of products from water hyacinth basketry 2) to design innovative water hyacinth creative products 3) to create guidelines for designing innovative water hyacinth creative products. Research methods by orienting the design by components. Identity from water hyacinth basketry from the Ban Klong Krathung Basketry Community Enterprise Group number of principals and assessment of demand for creative products from water hyacinth basketry, but with a pompous material form. Creative products made from water hyacinth basketry. Total respondents were 50 people. The format that is appropriate for developing an innovative model of creative products from water hyacinth basketry is format 1, which has the highest level of suitability (average 4.71). The second format is format 2, which has the highest level of suitability. at the highest level (average 4.59) Number 3 is format 3, which has a high level of appropriateness (average 4.26). Overall, all 3 formats have the highest level of appropriateness (average 4.52).

The idea of creating works takes inspiration from natural shapes to design shapes. Using basketry techniques The Modern Loft pattern is consistent with the shape of the product, showing the discovery of a pattern with techniques to adjust the weaving to follow the shape of the product, making it strong and durable, which reflects the skill of the weavers. Water hyacinth basketry community enterprise group Ban Klong Krathung Basketry The resulting pattern is therefore a pattern that is unique to the group. The design is a creative product, focusing primarily on the beauty of its shape and its utility. Therefore, it can be a creative product that decorates the home and is a relaxing chair that is new and outstanding. It can create a way to develop new products. Therefore, there is a process of thinking, solving problems, creating creativity, creating value, beauty of shapes and new knowledge

Keywords : innovative creative products, Water hyacinth basketry, Identity

บทนำ

หัตถกรรมจักสานจากผักตบชวา นับเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าฝีมือทางการจักสาน งานจักสานถือว่าเป็นศิลปะชาวบ้านหรืองานหัตถกรรมพื้นเมืองที่มีอยู่ทุกภาคของไทยจากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนและธุรกิจชุมชนที่เกิดจากครอบครัวและชุมชนล้วนมาจากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นจนกลายเป็นรากฐานของชาติ จนเป็นธุรกิจระดับโลก ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสามารถสืบสานต่อไปได้ ก็ต้องเนื่องมาจากความเข้มแข็งของชุมชนเอง (วัฒนา บรรเทงสุข. 2546 : 4) ชุมชนจึงเกิดความรู้และภูมิปัญญาเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูก การสังเกตข้อดี และข้อด้อยของวัตถุดิบทางธรรมชาติ เช่น ความยืดหยุ่น ความแข็งแรง ความคงทน ความอ่อนตัว ความสวยงาม ของวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นคือผักตบชวา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2546: 2-3)

งานหัตถกรรมจักสานผักตบชวาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง จ.นครปฐม เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชุมชนที่ต้องการรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำไร่ทำนา จนก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ งานจักสานของกลุ่มเป็นงานทำตามทั่วไปในท้องตลาด เช่น กระเป๋า ตะกร้า ของใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ฝีมือการจักสานของกลุ่มเป็นงานที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ตัวอย่างเช่น ลวดลายเทคนิคสาน มีรูปแบบที่ผู้นำกลุ่มมีทักษะและฝีมือในการสานจึงมีการถ่ายทอดให้กับกลุ่มชุมชน ด้วยฝีมือทางการสานที่สั่งสมมาเป็นเวลานานจึงทำให้เกิดสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจักสานผักตบชวาและสิ่งของที่เรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ด้วยผลงานยังเป็นในรูปแบบเดิมๆ ซึ่งมีทั่วไปในท้องตลาด รูปทรงไม่มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ที่เกิดจากฝีมือในการสานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนและนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานในรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่และพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และสร้างแนวทางการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ในการต่อยอดอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากจักสานผักตบชวา
2. เพื่อออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา
3. เพื่อสร้างแนวทางการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา

ระเบียบวิธีวิจัย

การพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ - กลุ่มจักสานผักตบชวา
- กลุ่มนักท่องเที่ยว

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน (Yamane, 1973) สอบถามความพึงพอใจต่อผลงานการออกแบบ

- กลุ่มจักสานผักตบชวา จำนวน 10 คน
- นักท่องเที่ยวเข้ามาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานผักตบชวา จำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ เพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจักสานผักตบชวา
2. แบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจที่มีต่อผลงานการออกแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

- 1) ทำการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล ภาคเอกสาร

ผู้วิจัยทำการศึกษารวบรวมข้อมูล ด้านเอกสาร ก่อนที่จะทำการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลภาคเอกสารได้แก่ เอกสารข้อมูล วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความหนังสือ ฯลฯ รวมไปถึงการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์

2). ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นที่ ที่ทำการศึกษาศึกษา

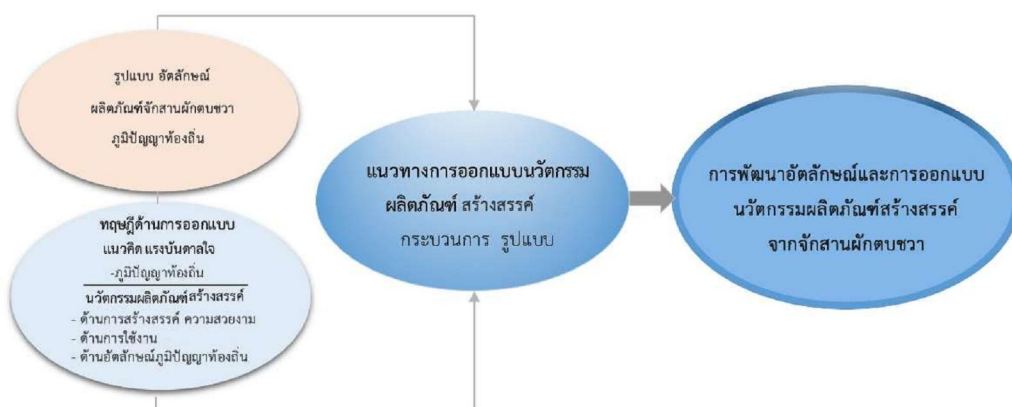
2.1 สังเกตการณ์ โดยสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.2 สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในเขตพื้นที่ โดยสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยสนทนาในขอบเขตที่ระบุไว้ให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

2.3 บันทึกข้อมูลภาพ รวบรวมเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

สมมติฐานงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ในการทำเครื่องจักสานผักตบชวาเพื่อเป็นแนวทางสู่การพัฒนาอาชีพการทำเครื่องจักสานผักตบชวา และหัตถกรรมเครื่องจักสานชนิดอื่นๆ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ที่มา : ยูวดี พรธราพงศ์ (2566)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้กระบวนการวิเคราะห์จากที่ได้ทำการศึกษาศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1 วิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของเนื้อหา

ส่วนของเนื้อหาจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนกระบวนการทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการจักสาน เทคนิค กระบวนการจักสานเพื่อนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

2. วิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาข้อมูลในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ทำการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านเครื่องมือในการทำงานวิจัยแบบสัมภาษณ์ แล้วนำผลสรุปมาเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ดังนี้

1) ด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ในขั้นตอนการออกแบบ ได้คัดเลือกรูปแบบมา และทำการพัฒนารูปแบบ

3 รูปแบบที่ต้องการและมีการดัดทอนรูปแบบลักษณะ การแก้ไขรูปร่างรูปทรงต่างๆให้ตรงตามวัตถุประสงค์

2) ด้านความคิดสร้างสรรค์ ความสวยงาม รูปทรงมีความแปลกใหม่

3) ด้านการใช้งาน มีความปลอดภัย ความแข็งแรง ทนทาน

- 4) ด้านอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแสดงความเป็นอัตลักษณ์และเป็นผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน
3. วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความพึงพอใจในรูปแบบผลิตภัณฑ์

ทำการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจ โดยการประเมินในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้ สถิติเชิงพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในการแปลความหมายข้อมูล ได้กำหนดเกณฑ์โดยใช้คะแนนเฉลี่ย ของจุดตัด ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543 : 100)

4.51 – 5.00 หมายถึงความคิดเห็น/ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึงความคิดเห็น/ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึงความคิดเห็น/ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึงความคิดเห็น/ความพึงพอใจในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึงความคิดเห็น/ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการงานวิจัย

การพัฒนาอัตลักษณ์และออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษามีดังนี้

1. อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากจักสานของภูมิปัญญาชาวบ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม งานจักสานผักตบชวา มีลักษณะเฉพาะของชุมชนจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ เป็นงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์งานผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีความประณีต สวยงาม สามารถทำตามรูปแบบที่ลูกค้าต้องการได้ มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสามารถทำการผลิตได้หลายรูปแบบ เช่น กระเป๋า ตะกร้า ของใช้ภายในบ้าน ปัจจุบันทางกลุ่มได้รับงานตามสั่งมีการต่อยอดสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ มีทักษะในการจักสานผลิตภัณฑ์ ที่ละเอียด สวยงาม โดยการสานลวดลายต่างๆ มีความเชี่ยวชาญการจักสานผักตบชวามีการพัฒนาลวดลาย มีความประณีตในการสาน และมีการยอมรับโดยการเลือกใช้สีให้ตัวผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจมากขึ้น ทุกขั้นตอนการผลิตจะมีการตรวจสอบคุณภาพจนเสร็จเป็นสินค้า

ภาพที่ 2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง
ที่มา : ยุวดี พรธราพงศ์ (2566)

อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากจักสานผักตบชวา สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนคือ เทคนิคการสาน จนเกิดลายที่มีความแปลกใหม่สามารถสานได้ตามรูปทรงที่กำหนด ลวดลายเป็นรูปแบบที่ไม่เหมือนใคร ลวดลายที่เกิดขึ้นตามจินตนาการ เทคนิคการสานของผู้สาน ลวดลายจึงเป็นเอกลักษณ์ในการสานตามจินตนาการของแต่ละบุคคล ด้วยชุมชนมีความเชี่ยวชาญด้านการสานในรูปแบบที่เป็นลายอิสระ สามารถสานในรูปทรงที่มีความแปลกใหม่ได้

ภาพที่ 3 ลักษณะลายเทคนิคการสาน
ที่มา : ยวดี พรธราพงศ์ (2566)

ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ใหม่ ๆ จะมีผู้นำกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มคอยระดมความคิดแก้ปัญหาวิธีการสาน ซึ่งจะไม่เป็นรูปแบบเดิมๆ กลุ่มสมาชิกจึงได้เรียนรู้เทคนิควิธีการแบบใหม่ๆ การสร้างและสานลวดลายที่เกิดขึ้นใหม่ผลงานจึงเกิดมาเป็นอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล จึงเกิดผลิตภัณฑ์จักสานผักตบชวาแบบสมัยใหม่ ลวดลายที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่ม เป็นเทคนิคการสานที่สามารถไหลไปได้ตามรูปทรงของแม่แบบที่เป็นรูปทรงอิสระ

ภาพที่ 4 ลักษณะเทคนิคการจักสานของกลุ่มชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง
ที่มา : ยวดี พรธราพงศ์ (2566)

เทคนิคการสานลาย เป็นลายที่ใช้โดยทั่วไปการสาน เริ่มต้นวางลายส่วนกันของผลิตภัณฑ์โดยใช้วัสดุผักตบชวาวางแบบทั้งเส้นตั้งและเส้นนอนจนเป็นเส้นหลักและเส้นโครงของผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการสานขัด (ลายขัดแคะหรือเรียกว่าลาย 1)

1. วางวัสดุเส้นผักตบชวาสานโดยทับ 1 เส้น ยก 1 เส้น เส้นสลับกันไปตลอดแนวทิศทางของรูปทรงผลิตภัณฑ์
2. สอดวัสดุเส้นผักตบชวาสานโดยทับ 1 เส้น ยก 1 เส้น สลับกันไปตลอดแนวทิศทางของรูปทรงผลิตภัณฑ์
3. สานเส้นที่ 2-3-4 คล้ายเส้นที่ 1 แคะขัดสลับกันไปเรื่อยๆจนจบ

ลวดลายบางช่วงจะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับรูปทรงของแม่แบบ ผู้สานจะมีเทคนิคในการต่อลาย หลบลาย ตามจินตนาการของผู้สานเพื่อให้เป็นไปตามรูปทรงของแม่แบบ เมื่อสานเส้นลวดลายที่เกิดขึ้นจะเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง นำโดย คุณเพ็ญศรี ฉออ่อนชม ได้คิดค้น และพบลวดลายนี้ขึ้นมาใหม่ เรียกว่า ลาย โมเดิร์นลอฟท์ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจของลายมาจาก ลวดลาย ผนังปูนเปลือย การฉาบตกแต่งผิวให้มีลักษณะตามที่ต้องการ ซึ่งผนังจะออกมาเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับเทคนิคการฉาบนั่นเอง

การเปรียบเทียบลวดลายจักสานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง จ.นครปฐม กับกลุ่มบริการเพื่อการพัฒนาจักสานผักตบชวา บ้านลานแหลม จ.นครปฐม ทั้ง 2 กลุ่มอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เหมือนกันแต่มีเทคนิคการสานที่แตกต่างกัน กลุ่มบริการเพื่อการพัฒนาจักสานผักตบชวา บ้านลานแหลม จ.นครปฐม อนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์คือ ลายทวารวดี(ลายดอกพิกุล) ผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของกลุ่มประกอบด้วย กระเป๋าสตริรูปทรงรังผึ้งลาย ทวารวดี(ลายดอกพิกุล)กระเป๋าสตริรูปทรงรังผึ้งลวดลายทวารวดี(ลายดอกพิกุล) ส่วนกลุ่มจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง จ.นครปฐม เป็นการสานรูปแบบสมัยใหม่ มีความประณีต สามารถปรับลวดลาย

ได้ไปตามรูปทรงของแม่แบบ ซึ่งมีความความเหนียวแน่น คงทนต่อการใช้งานจึงมีความเหมาะสมกับงานออกแบบเครื่องจักสานประเภทของตกแต่งบ้าน เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ใช้กับแม่แบบที่ถอดไม่ได้ เป็นเทคนิคการสานครอบ

ลวดลายสาน กลุ่มบริการเพื่อการพัฒนาจักสานผักตบชวา บ้านลานแหลม จ.นครปฐม

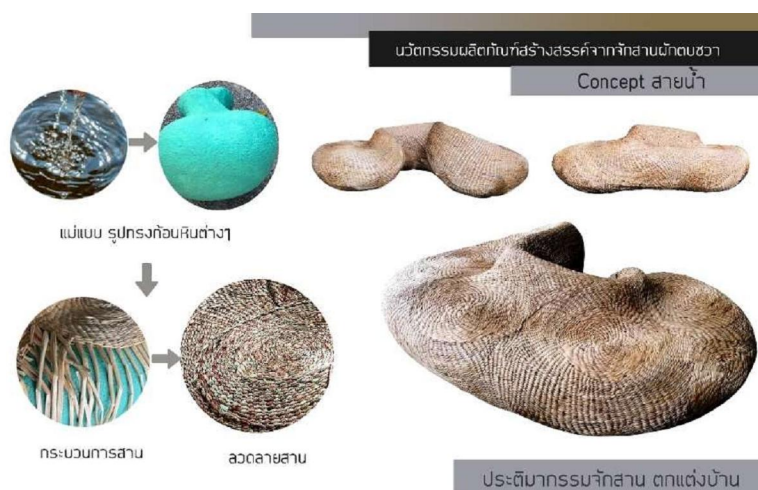

ลวดลายสาน กลุ่มชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง จ.นครปฐม

ภาพที่ 5 การเปรียบเทียบลวดลายจักสานของกลุ่มจักสานอื่น
ที่มา : ยุวดี พรธารางค์ (2566)

2.การออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจักสานในเรื่องของกระบวนการจักสาน รูปแบบ เทคนิควิธีการ การพัฒนาต่างๆ จึงเกิดแนวคิดในการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา 3 รูปแบบ เริ่มต้นจากการร่างแบบโดยคิดหารูปทรงแรงบันดาลใจมาจากรวมชาติ ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการจักสาน ประเมินรูปทรงว่าสามารถทำการจักสานตามรูปแบบที่ผู้วิจัยออกแบบไว้ได้หรือไม่ว่าการนำเทคนิคกระบวนการจักสานมาใช้จะเกิดลวดลายตามรูปทรง เมื่อได้พิจารณาแบบของผลิตภัณฑ์ว่าสามารถทำการสานได้ ผู้วิจัยได้จัดทำแม่แบบตามรูปทรงที่ได้ออกแบบ 3 รูปแบบโดยใช้เทคนิคแม่แบบเครื่องจักสานเคลือบน้ำยาพารา (ยุวดี พรธารางค์, 2564) ซึ่งเป็นแม่แบบที่ถอดไม่ได้ในการจักสาน จึงต้องใช้เทคนิคเฉพาะตนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง รูปทรงจึงสามารถมีความเป็นอิสระ ผลงานที่ได้จึงมีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ด้วยเทคนิคการจักสานที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนเกิดแนวทางการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ผักตบชวา

ภาพที่ 6 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา รูปแบบที่ 1
ที่มา : ยุวดี พรธารางค์ (2566)

ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ รูปแบบที่ 1 ได้ออกแบบโดยใช้แนวคิดที่นำรูปแบบอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านลวดลายสาน โดยใช้แนวคิดรับแรงบันดาลใจจากสายน้ำ ซึ่งมีเส้นที่สั่นไหว และการโค้งรับกันเพื่อให้เกิดรูปทรงที่มองเห็นได้รอบด้าน และมีความสวยงามของรูปทรง สามารถใช้ประโยชน์ คือ นั่งพักผ่อน และตกแต่งบ้านได้

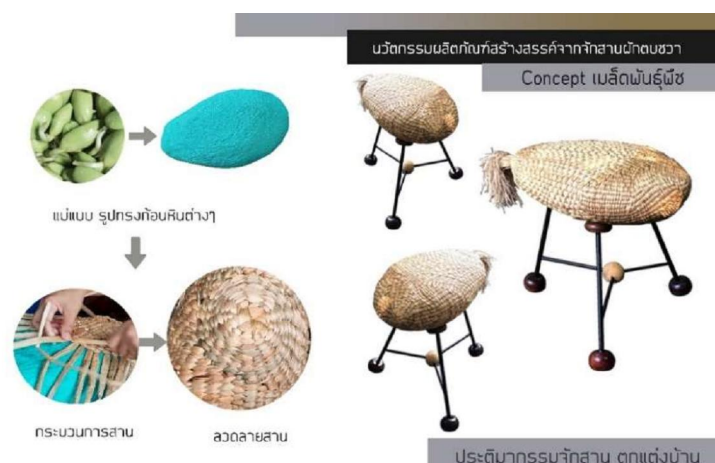
ด้านกระบวนการจักสานที่เป็นทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง คือ การสาน และเทคนิคการต่อลาย ทำการสานครอบรูปทรงที่มีความเป็นอิสระ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหา การต่อลายจึงเกิดจังหวะลีลาของลายจักสาน วิธีการสานเริ่มจากลายขัดธรรมดาทำการสานครอบตัวแม่แบบ

ภาพที่ 7 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา รูปแบบที่ 2
ที่มา : ยุวดี พรธราพงศ์(2566)

ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ รูปแบบที่ 2 ได้ออกแบบโดยใช้แนวคิดที่นำรูปแบบอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านลวดลายสาน โดยใช้แนวคิดด้านรูปทรงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปทรงก้อนหินที่วางซ้อนกัน จนเกิดเป็นรูปทรงประติมากรรมจักสาน ตกแต่งบ้าน ด้วยจังหวะของรูปทรงก้อนหินที่มีรูปลักษณะไม่เหมือนกัน

กระบวนการจักสานที่เป็นทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง คือ การสาน และเทคนิคการต่อลาย วิธีการสานเริ่มจากลายขัดธรรมดา และทำการสานครอบตัวแม่แบบ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหา การต่อลายจึงเกิดจังหวะลีลาของลายจักสาน วิธีการสานเริ่มจากลายขัดและทำการสานครอบตัวแม่แบบ ในส่วนของแม่แบบเคลือบยางพารา มีทั้งหมด 4 ชิ้น รูปทรงจะมีความแตกต่างกัน เมื่อทำการสานครบ 4 ชิ้นนำมาประกอบต่อกันหรือวางเรียงซ้อนกันให้เกิดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ สามารถตกแต่งบ้านและสร้างคุณค่าทางความงามทางศิลปะ

ภาพที่ 8 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา รูปแบบที่ 3
ที่มา : ยุวดี พรธราพงศ์(2566)

ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ รูปแบบที่ 3 ได้ออกแบบโดยใช้แนวคิดที่นำรูปแบบอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านลวดลายสาน โดยใช้แนวคิดด้านรูปแบบที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปทรงเมลิ็ดพันธุ์พืช

กระบวนการจักสานที่เป็นทักษะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผักตบชวา บ้านคลองนกกระทุง คือ การสาน และเทคนิคการต่อลาย เพื่อสานกรอบรูปทรงที่มีความเป็นอิสระ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ใช้กระบวนการจักสานที่เป็นทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่ม คือ การสาน และเทคนิคการต่อลาย การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหา การต่อลายจึงเกิดจังหวะลีลาของลายจักสาน วิธีการสานเริ่มจากลายขัดและทำการสานกรอบตัวแม่แบบในส่วนของแม่แบบเคลือบยางพาราเมื่อสานเสร็จ ตกแต่งด้วยวัสดุเพิ่มคือ เหล็กเส้นและไม้ลูกกลม นำมาเป็นส่วนประกอบในการทำเป็นเก้าอี้ตกแต่งด้วยไม้จึงเกิดเป็นรูปทรงที่สร้างสรรค์ใหม่

สรุปผลการออกแบบ ลักษณะเด่นของผลงานนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา ทั้ง 3 รูปแบบ คือ รูปทรงผสมผสานกับลวดลายจักสานที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มที่สามารถสร้างลวดลายแก้ปัญหาในการต่อลายให้เป็นไปตามรูปทรงของแม่แบบได้ ด้วยความสามารถของผู้สานที่ใช้ทักษะความเชี่ยวชาญ ในการจินตนาการถึงลวดลายที่เกิดขึ้นระหว่างการสาน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม คือ ลาย**โมเดิร์นลอฟท์** ซึ่งเทคนิคการใช้ลวดลายนี้ มีความเหนียวแน่น คงทน และสามารถแนบสนิทไปตามรูปทรงที่ออกแบบได้

2. ขั้นตอนการประเมินความพึงพอใจในรูปแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ โดยใช้การประเมินในประเด็นหลักการออกแบบ แนวคิด 3 ด้าน คือ 1.ด้านการสร้างสรรค์ ความสวยงาม 2.ด้านการใช้งาน 3.ด้านอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตารางที่ 1 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจที่มีต่อการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา

ลำดับ	รายการประเมิน	ผลการการออกแบบบนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา							ระดับการประเมิน
		รูปแบบที่ 1		รูปแบบที่ 2		รูปแบบที่ 3		รวม	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	
1.	ด้านรูปแบบ การสร้างสรรค์ ความสวยงาม								
.	1.1 รูปแบบแปลกใหม่	4.51	0.68	4.37	0.81	4.07	0.62	4.32	มาก
.	1.2 รูปแบบโดดเด่น น่าสนใจ	4.61	0.61	4.47	0.70	4.49	0.80	4.52	มากที่สุด
.	1.3 ความสวยงาม	4.53	0.60	4.11	0.74	4.07	0.81	4.43	มาก
2.	ด้านการใช้งาน								
.	2.1 ความแข็งแรง ทนทาน	4.70	0.46	4.51	0.53	3.91	0.84	4.37	มาก
.	2.2 สัดส่วนมีความเหมาะสม	4.88	0.33	4.82	0.38	4.63	0.55	4.78	มากที่สุด
.	2.3 รูปแบบตอบสนองการใช้งาน	4.79	0.41	4.74	0.44	4.42	0.67	4.65	มากที่สุด
3.	ด้านอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น								
.	3.1 ความเป็นเอกลักษณ์	4.77	0.42	4.82	0.38	4.42	0.56	4.67	มากที่สุด
.	3.2 รูปแบบเทคนิคการจักสาน	4.95	0.22	4.95	0.22	4.11	0.48	4.67	มากที่สุด
ผลรวม		4.71	0.46	4.59	0.52	4.26	0.66	4.52	มากที่สุด

ที่มา : ยุวดี พรธราพงศ์

จากตารางพบว่ารูปแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา รูปแบบที่ 1 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากที่สุด ($\bar{x}=4.71$, $SD=0.46$) ถือได้ว่ามีความเหมาะสมสำหรับการนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบสร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา ลำดับที่ 2 คือ รูปแบบที่ 2 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.59$, $SD=0.52$) ลำดับที่ 3 คือ รูปแบบที่ 3 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.26$, $SD=0.66$)

จากการประเมิน รูปแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 50 คน ทั้ง 3 รูปแบบ มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 และพบว่า รูปแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา รูปแบบที่ 1 มีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.71$, $SD=0.46$) และคำตอบจากแบบสอบถามมีความเห็นไปในทางเห็นชอบต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์มากที่สุด จึงถือได้ว่า รูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นต้นแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา เพื่อการผลิตต่อไป

อภิปรายผล

การออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากจักสานผักตบชวา การศึกษาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการสร้างและพัฒนา รูปแบบของเครื่องจักสานผักตบชวาให้สอดคล้องตรงกับความต้องการของตลาดผสมผสานความทันสมัยให้เข้ากับความเป็นยุคสมัยปัจจุบัน เป็นการศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิม และนำองค์ความรู้ด้านการจักสานลักษณะใหม่มาต่อยอดพัฒนารูปแบบสมัยใหม่ เป็นรูปลักษณะการจักสานผักตบชวาผลิตภัณฑ์รูปแบบของตกแต่งบ้าน ซึ่งมีแนวคิดในการออกแบบ 2 แนวคิด คือแนวคิดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนารูปแบบใหม่เน้นเรื่องของรูปทรงที่มีความแตกต่างซึ่งมีแนวคิดที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นกระบวนการเทคนิคการสานที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ลวดลายที่มีความเป็นอิสระสามารถสานไปตามแม่แบบของรูปทรงได้ และแนวคิดเรื่องความงามของรูปทรง และทำการวิเคราะห์และพิจารณาหลายด้านๆ ทั้งทางด้านรูปแบบ ด้านหน้าที่การใช้งาน ประโยชน์ใช้สอย ความสะดวกสบายในการใช้งาน และคุณค่าของความงามเป็นหลัก การสร้างแนวความคิดของรูปทรง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ลักษณะของรูปทรงที่มีความสวยงามและแปลกใหม่ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสาน การออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานผักตบชวารูปแบบที่สร้างสรรค์ที่พัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลาย ด้านการใช้งาน การตกแต่ง ชุมชนสามารถนำไปต่อยอดพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับชุมชนเพื่อนำไปต่อยอดอาชีพพัฒนาผลิตภัณฑ์

การสร้างแนวทางการออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จักสานผักตบชวา มีความเกี่ยวข้องกับการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งกระจุกกระจายอยู่ในตัวบุคคลมารวบรวมเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ มีความเชี่ยวชาญ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. การออกแบบมีความน่าสนใจ ด้านรูปทรงที่มีความแปลกใหม่ แต่ต้องคำนึงถึงเรื่องของการตลาดด้วย
2. ควรนำเทคนิคการสานของกลุ่มเผยแพร่ สู่กลุ่มจักสานอื่นๆ เพราะมีความแปลกใหม่ไม่เหมือนใคร
3. ผลิตภัณฑ์ออกแบบสร้างสรรค์รูปทรงจึงมีความแปลกใหม่ แต่ถ้ามีประโยชน์ใช้สอยให้มากกว่านี้ก็จะดีมาก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้การสนับสนุนตลอดการทำวิจัยและขอขอบคุณผู้ที่ให้ความร่วมมือและให้อาหาระห์ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิพิธการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2538). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ยุวดี พรธราพงศ์. (2564). การออกแบบแม่แบบเครื่องจักสานผักตบชวาจากน้ำยางพาราเพื่อลดต้นทุนในการผลิตและพัฒนาลักษณะเครื่องจักสานผักตบชวา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ยุวดี พรธราพงศ์. (2565). การจัดการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมจักสานผักตบชวาเพื่อการออกแบบสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมรายได้เชิงพาณิชย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- วัฒนา บันเทิงสุข. (2546). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชาดทับเต่า จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ กศ.ด.(การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2546). ศิลปะชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อมรินทร์.